

René Guénon

A SPIRITIZMUS ÉS AZ OKKULTIZMUS KRITIKÁJA*

BÁR MAGA AZ OKKULTIZMUS is teljesen új keletű, mégis valamelyest régebbi, mint a spiritizmus. A kifejezést alighanem Alphonse-Louis Constant, ismertebb nevén Eliphas Lévi használta először, és úgy tűnik, magát a szót is ő alkotta meg. Ha a szó új, annak oka az, hogy az is új, amit jelöl. Ezt megelőzően léteztek „okkult tudományok”, amelyek bizonyos fokig okkultak voltak és több-kevesebb jelentőséggel bírtak. Ezen tudományok közül csupán az egyik volt a mágia, s nem az egész, mint azt néhány modern szerző véli tévesen.¹ Hasonló volt a helyzet az alkímiával, az asztrológiával és számos egyébvel. Ám ezek lényegileg az okkultizmus dominanciáját rejtő egyetlen tanításban való egyesítésére korábban nem tettek kísérletet. Valójában ez az úgynevezett egyetlen tanítás egymástól teljesen eltérő elemekből jött létre. Lévi kísérlete meg ezt létrehozni a héber kabbala, a hermetizmus és a mágia egyesítésével. Ám akik utána jöttek, megpróbálták az okkultizmusnak egészen más arculatot adni. Lévi művei, noha jóval kevésbé alapvetőek, mint állítják, mégis meglehetősen kiterjedt hatást gyakoroltak. Számos különböző irányzatalapítót inspiráltak, például Blavatskynét a Teozófiai Társaság elnökét, különösen abban az időben, amikor a *Fátyolaltan Íziszt* publikálta, vagy az amerikai szabadkőműves Albert Pike-

ot, továbbá az angol újrözsakereszteseket. Ezt követően a teozófusok elkezdték az *okkultizmus* szót saját tanításuk jelölésére használni, holott ez valójában az okkultizmus egy rendkívül speciális változatának tekinthető. Természetesen nem akadályozható meg senki abban, hogy általános megnevezésként használjon egy szót számos irányzatra, amelyek mindegyikének megvan a maga sajátos eszmerendszere, ez azonban nem az a mód, amivel érthetőbbé válnak a dolgok. Lévi 1875-ben halt meg, éppen a Teozófiai Társaság megalapításának évében. Franciaországban számos év telt el, miközben alig esett szó okkultizmusról. 1887-ben azonban a Papus nevet felvett Dr. Gérard Encausse újra elővette a kifejezést, és a hasonló érdeklődéssel rendelkezőkből egy csoportot kezdett maga köré szervezni. Ez konkrétan 1890-ben történt, amikor magát a Teozófiai Társaságtól megkülönböztetendő, irányzata megnevezéseként igényt formált az okkultizmus szó egyedüliként való használatára. Ez volt a francia okkultizmus születése. Olykor azt is mondják, hogy végül ez az okkultizmus csupán „papusizmus” lett, s ez több szempontból is igaz, mivel elméleteinek nagy része csupán az egyéni fantázia terméke volt. Ezeket egyszerűen az a vágyalom szülte, hogy a teozófusok hamis „keleti hagyományával” szembeállítson egy nem

* René Guénon: *L'Erreur spirite*. 5. fejelet. Spiritisme et occultisme. Párizs, 1923, Marcel Rivière. (A szerk.)

¹ Papus: *Traité méthodique de Science occulte*. Párizs, 1888, Carré, 324. o.

kevésbé légből kapott „nyugati hagyományt”. Szükségtelen az okkultizmus történetét tovább elemezni vagy összes tanítását ismertetni, ám mielőtt a spiritizmussal való rokonságáról, és az attól való különbözőségeiről kezdenénk beszélni, ezen összefoglaló jellegű adalékok elengedhetetlenek tünnek ahhoz, hogy ne lepődjön meg senki akkor, amikor az okkultizmust a neospiritualista irányzatok körébe soroljuk.

Miként a teozófusok, az okkultisták is általánosan lenézik a spiritisztákat. Ez egy bizonyos pontig érthető, mivel a teozófizmus és az okkultizmus legalább bizonyos látszat-intellektualitással rendelkezik, ami a spiritisztáknál teljesen hiányzik, így kissé magasabb színtről szólhatnak a spiritisztákhoz. Ennek megfelelően Papus, Allan Kardec egykori iskolai tanár voltára célozva, úgy utal a spiritizmusra, mint „általános iskolai filozófiára”,² és a következőképpen jellemzi a spiritiszta köröket:

„Tudományos körökből toborozva hívei egy részét, ez a tan a középosztályból és különösen a tömegből érkező híveinek mennyiségi túlsúlyához igazította alacsony színvonalát. Ezek a többé-kevésbé »tudományos« »tanulmányi csoportok« mindig nagyon kedves és nagyon jó hívőkből állnak – korábbi hivatalnokokból, üzletemberekből vagy alkalmazottaikból verbuválódva, akiknek tudományos és különösen filozófiai műveltsége számtalan kívánni valót hagy maga után. E körökben a »szellemi nagyságok« közönséges iskolai tanítók.”³

Ez a középszerűség módfelett feltűnő. Ám Papus, aki ilyen élesen kritizálja a spiritizmus hí-

veinek hiányosságait, vajon saját irányzata vonatkozásában különbnek tekinthető-e? Erre elegendő annyit válaszolni, hogy magára vállalt szerepe nem egyéb, mint vulgarizáció. Ez a hozzáállás teljesen eltér Eliphás Léviétől, és végletesen összeegyeztethetetlen az ezoterizmus igényével, s akkora ellentmondást képez, hogy a továbbiakban nem is fecséreljük rá az időt. Mindenesetre az bizonyos, hogy az okkultizmusnak semmivel sincs több köze az igazi, komoly és mély ezoterizmushoz, mint a teozófizmusnak. Az embereknek fogalma sem lenne ezekről a dolgokról, ha nem engednék elcsábítani magukat egy úgynevezett „beavatási tudomány” hiábavaló délibábjától, ami valójában csak egy másod- vagy harmadrendű, felületes iskolázottság. Efféle ellentmondás nincs a spiritizmusban, ez ugyanis helyből elutasít minden ezoterizmust, s harsányan demokratikus jellege tökéletesen illik a propaganda iránti lázas igényéhez. Ez egy kevésbé következetlen hozzáállás, mint az okkultistáké, ám az utóbbiak spiritizmus elleni kritikája mégis megalapozott, s ezért alkalomadtán hivatkozunk rá.

Mivel már többször idéztük,⁴ ezúttal nem térünk vissza a Teozófiai Társaság vezetőinek spiritizmus elleni olykor egészen durva kritikáira, akik közül nem is egy megjárta ezt az irányzatot. A francia okkultisták kritikái általában mérsékeltebb hangvételűek. Először mindkét irányban élénk támadások folytak. A spiritisztákat főként azzal támadták, hogy tagjaikat „profánnak” bélyegezték, azok, akik nemrégiben még „testvéreiknek” nevezték őket. A későbbiekben azonban békéltető törekvések tünnek fel, elsősorban azon okkultisták részéről, akiknek „eklekticizmusa” sajnálkozva engedmények meg-

² Uo. 324. és 909. o.

³ Uo. 331. o.

⁴ René Guénon: *Le Théosophisme, histoire d'une pseudo-religion*. 11. és 12. feje. Párizs, 1921, Nouvelle Librairie Nationale.

tételére sarkallta őket. Ennek első eredménye egy „Nemzetközi Spiritiszta és Spiritualista Kongresszus” lett, 1889-ben Párizsban, ahol az összes irányzat képviseltette magát. Ez természetesen nem orvosolta a széthúzást és a rivalizálást, mindenesetre a spiritiszta elméletek egyre következetlenebb „szinkretizmusában” lassanként polgárjogot nyertek az okkultisták is – noha néhány egyéni kivételtől eltekintve a spiritiszták soha nem tekintették „igaz híveknek” az okkultistákat. Miközben e történések folytak, az okkultizmus fokozatosan „popularizálódott”, és a kezdeti időkhöz képest is egyre nyitottabb köreik azokat is felvették, akik a belépéskor nem hagytak fel a spiritizmussal. Úgy tűnik, hogy az utóbbiak egy elitet képviselnek a spiritizmuson belül, jóllehet nyilvánvalóan egy nagyon viszonylagos elitet, hiszen eközben maguknak az okkultista köröknek a színvonala is egyre alább szállt, amit egy napon alighanem fordított „evolúcióként” írhatunk le. A teozófiizmussal összefüggésben már beszéltünk azokról, akik párhuzamosan ragaszkodnak egymásnak ellentmondó elméleteket valló irányzatokhoz, mivel azonban mindenekelőtt szentimentális beállítottságúak, ez semmi problémát nem okoz számukra. Hozzátehetjük, hogy ezekben a körökben a női elem meghatározó súlyú, és az okkultizmus iránt a legtöbben egy „jósművészet” tanulmányozásának keretében érdeklődtek, amely meglehetősen eligazító intellektuális képességeiket illetően.

Mielőtt továbbmennénk, némileg részletesebben kell szólni a korábban megjegyzettek kapcsán: a spiritiszták egyénekből és elszigetelt csoportokból állnak, míg az okkultisták szinte minden esetben többé-kevésbé jól szervezett szervezetekbe tömörülnek, amelyek tagjaikat különféle „beavatottnak” nevezik, vagy azokat valamiféle „beavatottság” illúziójában ringatják. A spiritisztáknál nincs „beavatás”, sem semmi olyasmi, ami akár távolról emlékeztetne

erre, mivel mozgalmuk egyik legjellegzetesebb vonása, hogy mindenki előtt nyitva áll, és kizár minden hierarchiát. Némely ellenlábasuk teljesen alaptalanul beszél „spiritiszta beavatásról”, ami nem létezik (ráadásul hozzá kell tenni, hogy a „beavatás” szót itt több vonatkozásban is félreértelmezik). Ezzel szemben az okkultisták állítólag egy hagyományhoz csatlakoznak, ami teljesen kizárt, noha állítják, hogy így van. Emiatt érzik szükségét egy megfelelő szervezetnek, amely által tanításaik regulárisan átadhatóak. Ha pedig egy okkultista szakít ezzel a szervezettel, azt leginkább azért teszi, hogy létrehozzon egy másikat és annak vezetője legyen. Az okkultisták nyilvánvalóan megtévesztik önmagukat, amikor azt hiszik, hogy a tradicionális tudás átadásának egy a szó modern értelmében vett „társaság” formáját felvett szervezet révén kell végbemennie. Ilyenformán irányzataik kizárólag a valódi beavatási irányzatok karikatúrái. Az úgynevezett „okkultista beavatás” teljes komolytalanságát érzékeltetendő, minden további vizsgálódás nélkül elegendő megemlíteni sajátos jelenkori gyakorlatukat, a „levelezés révén való beavatást”. Mondani sem kell, hogy ilyen feltételek mellett pofonegyszerű „beavatottá” válni, hiszen ez valamiféle látszat megőrzésére tett erőfeszítés ellenére is minden értéket és jelentőséget nélkülöző üres formalitás. Hogy senki ne érthesse félre szándékunkat, ebben az összefüggésben hozzá kell tennünk, hogy mindenekelőtt azt rójuk fel az okkultistáknak, hogy valójában nem azok, aminek kiadják magukat. Hozzáállásunk e tekintetben homlokegyenest eltér egyéb ellenlábasaiktól, és bizonyos értelemben azokéval éppen ellentétes. Például egyetemi professzorok azt vetik az okkultisták szemére, hogy meg akarják haladni azokat a szűk határokat, amelyek közé ők zárják magukat elgondolásaikkal. Az okkultisták hibája azonban éppen az, hogy valójában nem lépnek túl ezeken a határokon,

talán néhány részleges pontot leszámítva, ahol eltulajdonítanak bizonyos korábbi eszméket, miközben persze nem megfelelőképpen értelmezik azokat. A másik oldal vélekedése szerint az okkultizmus túl messzire megy vagy szeretne menni; ezzel szemben szerintünk nem megy eléggé messzire. Ráadásul – szándékosan vagy nem – tanításai jellegével és minőségével becsapja követőit. Mások tehát ezen az oldalon maradnak, mi viszont az alábbi következtetéssel túl lépünk ezen: az okkultisták szerint az egyetemi professorok és a hivatásos tudósok egyszerű „profánok”, miként a spiritiszták – ezt nem vonjuk kétségbe, de nézetünk szerint az okkultisták is csak „profánok”, és senki nem tud olyan tradicionális tanításról, amely ezt cáfolná.

Mindezek után visszatérhetünk az okkultizmus és a spiritizmus közötti viszonyhoz. Pontosítanunk kell, hogy az alábbiak kimondottan a Papus-féle okkultizmussal foglalkoznak, amely, mint jeleztük, erősen eltér az Eliphas Lévi-félettől. Lévi valójában határozottan antispiritizista volt, sőt mi több, soha nem hitt a reinkarnációban. Bár néhányszor kijelentette, hogy ő valójában Rabelais reinkarnációja, ezt azonban csupán tréfásan tette. Ezt egy olyan valakitől tudjuk, aki személyesen ismerte őt, s aki maga lévén reinkarnacionista, semmiképpen sem vádolható részrehajlással. Nos, a reinkarnáció elmélete az egyik elgondolás, amelyet mind az okkultisták, mind a teozófusok a spiritizmusból kölcsönöztek, lévén, hogy mindkét irányzatra nyilvánvalóan hatott a spiritizmus, amely régebbi ezek-

nél, s ez annak ellenére is így van, hogy miként vélekednek róla. Ami a reinkarnációt illeti, a helyzet teljesen világos: máshol már tárgyaltuk, hogy Blavatskyné miként vette át a francia spiritisztáktól és ültette át angolszáz körökbe.

„(...) az okkultisták szerint az egyetemi professorok és a hivatásos tudósok egyszerű »profánok«, miként a spiritiszták – ezt nem vonjuk kétségbe, de nézetünk szerint az okkultisták is csak »profánok«, és senki nem tud olyan tradicionális tanításról, amely ezt cáfolná.”

Papus és irányzatának legelső követői korábban teozófusok voltak, és majdnem mindenki más a spiritizmusból érkezett. Ezért itt nincs szükség további vizsgálatra. Egy kevésbé alapvető ponton már láttunk egy példát az okkultizmusra gyakorolt spiritiszta befolyásra, ami abban mutatkozott meg, hogy milyen kitüntetett jelentőséget tulajdonít bizonyos jelenségek előidézésé-

kapcsán a *medium*oknak. Egy másik ilyen példa az „asztráltest” elmélete. Az „asztráltest” eszerint a „szellemburok” bizonyos sajátosságaival rendelkezik, azzal a különbséggel, hogy többkevesebb idővel a halált követően a szellem állítólag elhagyja az „asztráltestet”, ugyanúgy, ahogy elhagyja a fizikai testet is, míg ellenben a „szellemburok” léte korlátlanul folytatódik és kíséri a szellemet annak összes reinkarnációjában. Még további példa az, amit az okkultisták „nyugtalan állapotnak” neveznek, ami egy úgyszólván öntudatlan állapot, amelybe a szellem – mintegy – belemerülve találja magát közvetlenül a halált követően. Papus írja:

„az elválás ezen első pillanataiban a szellem nincs tudatában új állapotának. Nyugtalan, nem hiszi el önmagáról, hogy meghalt, és csak fokozatosan, olykor több nap, sőt hónap elteltével ébred új állapotának tudatára.”⁵

⁵ Papus: *Traité méthodique de Science occulte*. Id. kiad. 327. o.

Ez nem egyéb, mint a spiritiszta elmélet egy az egyben való átvétele, jóllehet máshol Papus saját szájze szerint veszi elő újra ezt az elméletet, pontosítva, hogy „a nyugtalan állapot a haldoklás kezdetétől a szellem megszabadulásáig és a burkok” – vagyis az „asztráltest” legalsóbb elemeinek – „eltűnéséig tart”.⁶ A spiritiszták visszatérően beszélnek emberekről, akikben saját haláluk éveig nem tudatosul, s akik földi létük összes belefeledkezetttségét megőrzik, és azt képzelik magukról, hogy megszokott cselekvéseiket még mindig végzik, némelyikük még a „szellemek megvilágosításának” bizarr misszióját is magára vállalva. Eugène Nus⁷ és más szerzők már jóval Papus előtt beszámoltak efféle történetekről, úgyhogy a „nyugtalan állapot” elméletének forrása kapcsán a legcsekélyebb kétség sem lehet. Érdeemes megemlíteni az egymásra következő létezések során végrehajtott cselekvések következményeit – amit a teozófusok „karmának” neveznek. Ami az illetén beszámolóik lehetetlenségét illeti, az okkultisták és a spiritiszták valósággal versenyeznek egymással, amire később a reinkarnáció tárgyalásakor még visszatérünk. A spiritiszták ebben a tekintetben is elsőbbségre formálhatnak jogot. Tovább vizsgálódva számtalan hasonlóságot találhatnánk, amelyek csak a spiritizmusból való átvétel révén magyarázhatók, s amelyekből sokkal több van, mint amennyit az okkultizmus elismer. Függetlenül attól, hogy összességében büszke vagy sem arra, amivel a spiritizmusnak tartozik, fontos látni, hogy hogyan és milyen mér-

tékben vették át az okkultisták a spiritizmus vagy úgyszólván a halottakkal való érintkezés alapvető elméleteit.

Az okkultisták egyik legnagyobb gondja az, hogy elméleteiket a szó modern értelmében „tudományossá” tegyék. Ha valaki – többnyire jó okkal – nem ismeri el a közönséges tudósok illetékességét bizonyos kérdésekben, akkor az lenne logikus, ha nem utánozná módszereiket és nem engedné magát befolyásolni gondolkozás módjuk által. De ezzel csak egy tényt jelzünk. Érdeemes megjegyezni, hogy az orvosok is, akiknek a köréből a „pszichisták” zöme kikerül (s akikről még külön kell beszélnünk), hozzájárultak az okkultizmushoz, amire oktatásukból és hivatásos tevékenységükből származó mentális szokásaik nyilvánvaló befolyást gyakoroltak.

Ez magyarázatot ad arra a hatalmas túlsúlyra, amit „pszicho-fiziológiai” elméletek kapnak, különösen Papus írásaiban. Azonkívül a kísérlete-

⁶ Papus: *L'état de trouble et l'évolution posthumane de l'être humain*. Párizs, 1894, Chamuel, 17. o.

⁷ Eugène Nus: *A la recherche des destinées*. Párizs, 1891, Librairie Marpon et Flammarion.

zésnek tulajdonított szerep is szembeötlő, úgy-hogy a tudományos arculat felmutatása végett, pontosabban egy ilyen látszat kialakítása céljából az okkultisták figyelme alapvetően a jelenségekre irányul, amelyeket az eredeti beavatási irányzatok mindenkor teljesen mellékes jelentőségűnek tekintettek. És tegyük hozzá, hogy ez nem merül ki az okkultizmus hivatásos tudósok iránti jóindulatában vagy szimpátiájában. A jelenségek iránti vonzódás nemcsak azokat jellemzi, akiket a „tudományos” előítéletek lelkesítenek, hanem vannak olyanok is, akik hasonló hévvel egészen más indíttatásból kultiválják a jelenségeket. Ez az okkultizmus azon oldala, amely a „jósművészetek” mellett közönségének döntő többségét kizárólagosan érdekli, s akik közé nyilvánvalóan azokat is be kell venni, akik többé-kevésbé spiritiszták. Ahogy ez az utóbbi rész felerősödött, a kezdettől fogva kinyilvánított „tudományos” szigorúság fokozatosan gyengült. Ám e deviációtól függetlenül, az okkultizmus kísérletező és „fenomenalista” jellege szinte kötelezte a spiritizmussal való kapcsolatban maradásra, ami bár nem mindig kellemes és felhőtlen, mindazonáltal megállapodásszerű. Érdeemes megismételni, hogy nem az a probléma, hogy az okkultizmus elismeri a jelenségek létezését, amit mi sem tagadunk, és nem is az, hogy sajátos módon tanulmányozza azokat (amire a „pszichizmus” kapcsán még visszatérünk), hanem az, hogy miközben a jelenségek eme tanulmányozásának rendkívüli fontosságot tulajdonít, egy intellektuálisabb szintre tart igényt, és mindezt úgy, hogy a spiritiszta magyarázatok részleges figyelembe vételét szükségesnek hiszi, mindössze a figyelembe veendő esetek számának csökkentésére törekszik. Az „okkultizmus – mondja Papus –

abszolút realitást tulajdonít a spiritizmus összes jelenségének; mindazonáltal ezen jelenségek előidézésében a szellemek befolyását erősen korlátozottnak tartja, és a láthatatlan világban működő, nagyszámú egyéb befolyásoknak tulajdonítja.”⁸

Mondani sem kell, hogy a spiritiszták energikusan tiltakoznak ezen kitétel ellen, és ezzel szemben azt az ellenvetést teszik, miszerint

„az emberi létező a halált követően számos entitásra hullik szét, és ami közli magát, az nem az egész lény, hanem annak mintegy töredéke, asztrális burka.”

Másutt Papus hozzáteszi, hogy általában az „okkult tudomány távolról sem nehezen érthető és nem bonyolult a spiritiszta könyvek átlagos olvasója számára”,⁹ ami ezen olvasókra nézve bizony nem igazán hízelgő. Ha már a „szellemek befolyását” ezekben a jelenségekben bizonyos mértékig elfogadják, részünkről nem látjuk be, milyen érdek fűződik a korlátozásukhoz, akár az esetek száma kapcsán, amelyekben megnyilvánulnak, akár a ténylegesen megidézett szellemek fajtai esetében. Ez utóbbi pont vonatkozásában Papus a következőket mondja:

„Kétségtelennek tűnik, hogy az elhalálozott szerettek lelkei megidézhetőek és bizonyos feltételek mellett megjelenhetnek. Kiindulási pontnak véve ezen igazságot, a termékeny képzelőerővel rendelkező kísérletezők azonban nem sok mindent kezdenének azzal, ha minden halott lélek, úgy a régmúltbeliek,

⁸ Papus: *Traité méthodique de Science occulte*. Id. kiad. 347. o.

⁹ Uo. 344. o.

mint a mostaniak szellemi megidézés tárgyai lehetnének.”¹⁰

A „halottak lelkei” akár megidézhetőek spiritizista értelemben, akár nem, ez módfelett különös kivételezés az „elhalálozott szerettek” lelkeivel, mintha a szentimentális megfontolások képesek lennének a természeti törvények megmásítására. Az első feltételes esetben önkényes dolog határt szabni e lehetőségnek, és talán egyenesebb lenne egyszerűen sorsközösséget vállalni a spiritizmussal. Ilyenformán pedig teljesen álságos a spiritizmus szemére vetni a szentimentalizmust, aminek az a kiterjedt sikereit nyilvánvalóan köszönheti. És aligha állíthatók érdemben a következők:

„A tudománynak igaznak kell lennie és nem érzélgősnek; de nem kell-e gondosan odafigyelni annak bizonyítására, hogy a halottal való kapcsolatba lépés nem magyarázható egyszerűen azzal, hogy az egy vigasztaló eszme?”¹¹

Ez tökéletesen hangzik, de ahhoz, hogy valaki hitelesen kimondja, neki magának minden szentimentalizmustól mentesnek kell lennie, és itt nem ez a helyzet. Alaposan szemügyre véve, a spiritizmus és az okkultizmus között pusztán fokozati különbség van. Az okkultizmusban a szentimentális és álmisztikus tendenciák csak a korábban említett gyors színvonalasítás során kerültek előtérbe. Azonban e tendenciák már a legkorábbi időktől kezdve, és a halottakkal való kapcsolatba lépés kérdésének elhagyása nélkül egyértelműen kifejezésre jutottak az alábbihoz hasonló megfogalmazásokban:

„Amidőn egy könnyező anya tisztán látja megnyilatkozni maga előtt halott leányát; amikor egy magányos és árva kisleány látja feltűnni halott édesapját és bízhat segítségében, nyolcvan százalékos biztonsággal állítható, hogy ezeket a jelenségeket a »szellem«, az elhunyt »énje« [*moi*] idézi elő.”¹²

Ezen kivételezett esetek oka úgy tűnik az, hogy

„egy *szellem* számára, ahhoz, hogy jöhessen és kapcsolatba léphessen, szükségszerű, hogy egyfajta *fluidikus kapcsolat* álljon fenn a megidéző és a megidézett között”.

Ehhez szükségszerű hinni abban, hogy az érzelmeknek valamiféleképpen fluidikusoknak kell lenniük. Nem joggal beszélünk tehát transzponált materializmusról? Ez az egész „fluidumokkal” kapcsolatos ügylet ismét csak a hipnotizőröktől és a spiritisztáktól ered. Itt újfent tisztán látszik, hogy az okkultizmus mind kifejezőmódjában, mint elméleteiben ezen irányzatok befolyása alatt áll, amelyeket megvetően „primitíveknek” nevez.

Alkalomadtán az okkultizmus képviselői felhagynak a spiritiszták irányába tanúsított lenéző magatartásukkal, és bizonyos körülmények között barátságos nyitást engednek meg maguknak, mint amilyen például Annie Besant beszédében köszönt vissza, amikor a londoni Spiritualista Szövetség előtt 1889-ben leszögezte, hogy a két mozgalomnak, nevezetesen a „spiritualistáknak” és a „teozófusoknak” az eredete közös. Sőt, bizonyos okkultisták még tovább mennek, amikor azt állítják, hogy elméleteik nem csak hasonlóak a spiritisztákéihoz,

¹⁰ Uo. 331. o.

¹¹ Uo. 324. o.

¹² Uo. 847. o.

ami elvitathatatlan, de valójában a kettő egymással azonos. Papus az 1889. évi „Spiritiszta és Spiritualista Kongresszuson” tartott hosszúra nyúlt beszámolóját így összegezte:

„Könnyű belátni, hogy a spiritizmus elméletei azonosak az okkultizmussal, csak mintegy kevésbé részletezettek. A spiritiszta tanítások érvényességi tartománya következőképpen nagyobb, mint amit a legtöbb ember megért belőlük. Csupán elméleteit nézve, az okkultizmus tanításai nagy összetettségük miatt az elvont koncepciókon nevelkedett elmék számára vannak fenntartva. De a két nagy irányzat tanítása alapvetően ugyanaz.”¹³

Némi túlzást figyelhetünk meg itt, és e hozzáállást amolyan „politikaiként” írhatjuk le, annak felrovása nélkül, hogy az okkultista szándékok Annie Besant-éival hasonlatosak. Ettől függetlenül a spiritiszták bizalmatlanok maradtak és alig reagáltak e barátkozó szavakra, attól félve, hogy összekeverik őket más csoportokkal. Bárhogyan is legyen, a francia okkultisták eklekticizmusa rendkívül széleskörű és teljességgel összeegyeztethetetlen azon állításukkal, miszerint egy komoly doktrínát birtokolnak és egy tiszteltreméltó hagyomány bázisán állnak. Továbbá ki kell mondani, hogy minden olyan irányzat, amelynek a legcsekélyebb köze van a spiritizmushoz, elveszít minden jogot a tekintetben, hogy elméleteit egy valódi ezoterizmus kifejeződéseinek lehessen tekinteni.

Ugyanakkor nagy hiba lenne az okkultizmust a spiritizmussal összekeverni. Amikor ez

az összemosás bekövetkezik az alulinformáltaknál, a hiba nem csupán tudatlanságuk következménye, hanem maguk az okkultisták meg gondolatlanságának is betudható. Mindazonáltal általánosságban véve ellentét áll fenn a két mozgalom között, amelyet a spiritiszták indulatosabban, az okkultisták diszkrétebben hangoztatnak. Az okkultisták olykor nyíltan felhívják a figyelmet bizonyos spiritiszta szerelenségekre (ami nem menti meg őket attól, hogy némelyiket maguk is elkövessék), és ez számukra elegendő ahhoz, hogy nekitámadjanak spiritiszta meggyőződéseknek és érzékenységeknek. Ezen a ponton érthető meg, miért mondjuk: ahhoz, hogy valaki spiritiszta legyen, csak az szükséges, hogy halottakkal kommunikáljon többé-kevésbé kivételes körülmények közepette. A spiritiszták hallani sem akarnak más elemekről, amelyeket viszont az okkultisták észlelnek a jelenségek bekövetkezésekor, noha alighanem vannak közöttük néhányan, akik kevésbé fanatikusak, mint a többiek, és akik elfogadják, hogy a *medium* és az általa megjelenített részéről egyaránt létezik öntudatlan cselekvés. Végezetül az okkultizmusban elméletek sokasága ismert, amelyeknek semmi közük a spiritizmushoz. Bármilyen is legyen ezek valós értéke, mindenféleképpen korlátozott az érvényességük. Végül összegezzük: az okkultistákat valamelyest jobban rágalmazzák akkor, amikor többé-kevésbé nyíltan megpróbálják a két irányzatot azonos szintre helyezni. Igaz, ahhoz, hogy valami a spiritizmushoz képest jobb legyen, intellektuális értelemben nagyon alapos és emelkedett tanításra nincs szükség.

Ford. Baranyi Tibor Imre

¹³ Uo. 359–360. o.